

Nhà nước kiến tạo, tư nhân chung tay xây dựng

18/06/2025 06:08

Theo dõi Đầu Tư Tài Chính trên

(ĐTTCO) - Nhà nước không chỉ kêu gọi đầu tư, mà còn phải là “người khởi xướng” và “người thiết kế luật chơi”, bảo đảm minh bạch, công bằng và ổn định để tạo điều kiện cho tư nhân tham gia.

Vai trò chủ đạo của Nhà nước

Việt Nam đang bước vào giai đoạn tăng tốc đầu tư hạ tầng, nhằm xây dựng nền tảng vững chắc cho tăng trưởng dài hạn. Theo đó, nhu cầu phát triển hệ thống hạ tầng chiến lược đang gia tăng chưa từng có, đặc biệt khi cả nước đẩy mạnh tái cấu trúc không gian phát triển sau sáp nhập đơn vị hành chính và thúc đẩy liên kết vùng.

Hàng loạt dự án trọng điểm đang được triển khai ở các lĩnh vực then chốt như giao thông, năng lượng, cảng hàng không, cảng biển và hạ tầng công nghệ, đóng vai trò huyết mạch của nền kinh tế. Các dự án này không chỉ hỗ trợ doanh nghiệp (DN) sản xuất, nâng cao chất lượng sống, đảm bảo an sinh xã hội, mà còn mang tính chiến lược về an ninh quốc phòng.

Trước đây, một số dự án có tiềm năng sinh lời cao nhờ khai thác hoặc phát triển dịch vụ hỗ trợ, nên ngày càng nhiều DN tư nhân muốn tham gia làm chủ đầu tư. Sự xuất hiện của các tập đoàn tư nhân lớn càng làm cho nhu cầu tham gia đầu tư hạ tầng thêm mạnh mẽ, được một bộ phận xã hội ủng hộ.

Tuy nhiên, thực tế cho thấy khu vực tư nhân thường đặt lợi nhuận lên hàng đầu, dễ dẫn tới bất ổn giá (đặc biệt trong các dịch vụ công như giao thông, cảng biển), gia tăng bất bình đẳng tiếp cận dịch vụ hoặc bỏ ngỏ các vùng sâu, vùng xa, nhóm dân cư yếu thế. Thậm chí, một số hạ tầng chiến lược như giao thông trục chính, dữ liệu số, năng lượng và viễn thông lại gắn chặt với an ninh quốc gia, nên nếu để tư nhân chi phối tuyệt đối có thể tạo ra những lỗ hổng đáng lo ngại trong kiểm soát chiến lược.

Do đó, Nhà nước cần giữ vai trò chủ đạo trong đầu tư, điều tiết và kiểm soát các lĩnh vực hạ tầng huyết mạch. Song song đó, phải xây dựng khung pháp lý rõ ràng, minh bạch để khu vực tư nhân tham gia đồng đầu tư hoặc hợp tác PPP, dưới sự giám sát chặt chẽ của Nhà nước và cộng đồng.

Không thể phủ nhận rằng, trong quá khứ một số dự án Nhà nước làm chủ đầu tư đã không thành công như mong đợi: tuyến đường sắt đô thị Cát Linh - Hà Đông chậm gần 10

năm, Nhà máy Nhiệt điện Thái Bình 2 đình trệ vì sai phạm, cao tốc Bến Lức - Long Thành chậm tiến độ vì vướng giải phóng mặt bằng và thiếu vốn.

Một số dự án BOT cũng gây tranh cãi về minh bạch tài chính và vị trí trạm thu phí. Điều này dẫn đến tâm lý nghi ngờ vai trò chủ đạo của Nhà nước trong các dự án hạ tầng lớn. Tuy nhiên, cần tách bạch hạn chế quản trị của một số dự án không đồng nghĩa với thất bại của mô hình Nhà nước chủ đạo. Thay vì phủ nhận, cần coi đây là bài học để nâng cao năng lực quản trị, giám sát và minh bạch.

Thực tế, Nhà nước đã triển khai thành công nhiều dự án hạ tầng trọng điểm, khẳng định vai trò dẫn dắt và kiến tạo: như cao tốc Hà Nội - Hải Phòng, TPHCM - Long Thành - Dầu Giây, hay đường dây 500kV Bắc - Nam đã đóng vai trò chiến lược, bảo đảm an ninh năng lượng quốc gia. Các cảng nước sâu như Cái Mép - Thị Vải, Lạch Huyện, là minh chứng cho năng lực điều phối chiến lược của Nhà nước. Nhà nước hoàn toàn có thể làm “người mở đường”, từ đó thu hút khu vực tư nhân cùng tham gia phát triển.

Để tư nhân chung tay phát triển hạ tầng

Trước hết, Nhà nước cần phát huy vai trò kiến tạo bằng cách xây dựng các quy hoạch trung và dài hạn rõ ràng, đảm bảo tính đồng bộ và nhất quán trong phát triển hạ tầng.

Quy hoạch dự án cần tính đến việc tạo ra giá trị gia tăng cho các khu đất liên quan đến dự án (thí dụ quỹ đất quanh các nhà ga, trạm trung chuyển, khu đô thị vệ tinh), cũng như mở ra các điều kiện kinh doanh bổ sung (như trung tâm dịch vụ, logistics, thương mại), để thu hút khu vực tư nhân tham gia đầu tư và khai thác hiệu quả.

Cách làm này không chỉ tạo động lực mạnh mẽ cho DN tư nhân đồng hành cùng Nhà nước, mà còn giúp tăng nguồn thu ngân sách, giảm áp lực vốn đầu tư công và nâng cao tính bền vững của các dự án hạ tầng.

Thứ hai, cần công bố đầy đủ và đúng thời điểm các kế hoạch phát triển hạ tầng dài hạn và trung hạn. Việc này giúp các DN tư nhân biết được rõ hướng đi và cơ hội đầu tư, từ đó họ có thể lên kế hoạch và chuẩn bị nguồn lực phù hợp. Khi thông tin được minh bạch và rõ ràng, các DN sẽ dễ dàng phối hợp.

Thứ ba, cần xác định rõ ràng vai trò của DN nhà nước và DN tư nhân, tránh tình trạng cạnh tranh không lành mạnh hoặc chồng chéo chức năng. Theo đó, DN nhà nước thường đảm nhiệm các chức năng chiến lược, các dự án có tính chất an ninh quốc phòng hoặc phục vụ mục tiêu phát triển kinh tế xã hội dài hạn mà tư nhân khó đảm trách.

Trong khi đó, DN tư nhân tập trung vào các lĩnh vực có thể mang lại hiệu quả kinh tế cao, linh hoạt và sáng tạo trong đầu tư, quản lý dịch vụ. Việc phân định rõ ràng này giúp phát huy tối đa thế mạnh của từng khu vực để cùng đóng góp phát triển hạ tầng quốc gia.

Thứ tư, đảm bảo cơ chế hợp tác hiệu quả giữa Nhà nước, DN nhà nước và DN tư nhân thông qua liên kết chuỗi giá trị, theo hướng tận dụng thế mạnh và nguồn lực của từng bên

nhằm nâng cao hiệu quả đầu tư và vận hành hạ tầng. Đồng thời, việc chia sẻ dữ liệu hạ tầng và thông tin liên quan sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho việc phối hợp, giám sát và ra quyết định chính xác hơn.

Thứ năm, Nhà nước cần thiết lập một thể chế minh bạch, ổn định, với cơ chế chia sẻ rủi ro hợp lý và phân bổ lợi ích công bằng. Trọng tâm là hoàn thiện khung pháp lý cho các hình thức hợp tác công tư (PPP), bao gồm các cơ chế như cam kết doanh thu tối thiểu, điều chỉnh giá theo biến động chi phí, hoặc bù đắp thiệt hại khi chính sách thay đổi ảnh hưởng đến dự án.

Nhà nước nên áp dụng các cơ chế bảo lãnh doanh thu, hỗ trợ kỹ thuật, tiếp cận đất đai để giảm thiểu rủi ro cho tư nhân. Đồng thời, cần duy trì kênh giám sát và đối thoại minh bạch, có cơ chế giải quyết tranh chấp nhanh và diễn đàn công tư định kỳ để củng cố lòng tin, tăng cường hợp tác lâu dài.

Phát triển hạ tầng không chỉ là vấn đề đầu tư, mà còn là quá trình kiến tạo thể chế và phân phối cơ hội phát triển. Một “bàn tay hữu hình” của Nhà nước và một “bàn tay năng động” của thị trường, nếu phối hợp nhịp nhàng sẽ tạo lực đẩy kép, đưa kinh tế Việt Nam vươn tới những nấc thang phát triển mới.

TS. Huỳnh Thanh Điền